

Risto Walden Jarmo Leppiniemi

TILINPÄÄTÖS- JA VEROSUUNNITTELU

Alma Talent
Helsinki 2020

13., uudistettu painos

Copyright © 2020 Alma Talent Oy ja tekijät

ISBN 978-952-14-3961-2

ISBN 978-952-14-2373-4 (päivittyvä Fokus-teos)

Kansi ja taitto: Sirpa Puntti

BALTO print, Liettua 2020

Anna palautetta kirjasta: *kustannustoimitus@almamedia.fi*

Tilaa Tilinpäätös ja verosuunnittelu -kirja Alma Talent Shopista:
shop.almatalent.fi

Sisällys

1. Johdanto	13
2. Mistä on kysymys?	16
2.1 Mitä on tilinpäätös- ja verosuunnittelu?	16
2.1.1 Tilinpäätöksen ja verotuksen yhteys	16
2.1.2 Tilinpäätös- ja verosuunnittelun tavoitteet	17
2.2 Tilinpäätöksen sääntely	18
2.2.1 Säännökset	19
2.2.2 Kirjanpitolaikunta	20
2.2.3 Tilintarkastajan rooli	23
2.3 Verotuksen sääntely	24
2.3.1 Säännökset	24
2.3.2 Ennakoratkaisut	24
2.3.3 Muutoksenhaku ja verovalitukset tuloverotukseen	26
2.3.4 Veronhuojennuslainsäädäntö	28
2.3.5 Tulolähteet ja niiden poistaminen verovuodesta 2020 lukien	29
2.3.6 Yhteisöjen verotus ilman tulolähdejako verovuodesta 2020 lähtien	30
2.3.7 Tulolajit	43
2.4 Tilinpäätöksen hyödyntäminen	44
2.4.1 Tilikausi	46
2.4.2 Tilinpäätös tietopankkina	48
2.4.3 Jaettavissa oleva vapaa oma pääoma	49
2.4.4 Kirjanpidon ja verotuksen tulosten yhteys	50
2.4.5 Pääomatuloverotuksen nettovarallisuus	51
2.4.6 Tuloksen ja varallisuuden laskentayksiköt	52

2.5	Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö	56
2.5.1	IAS/IFRS-standardit	57
2.5.2	Kansalliset lisätietovaatimukset	75
2.6	Kirjanpidon ja verotuksen kytkennät	76
2.6.1	Kirjanpidon luotettavuus	78
2.6.2	Lainsäädäntöön perustuvat kytkennät	84
2.6.3	Tilinpäätös- ja verosuunnitteluun liittyvät kytkennät	87
2.6.4	Veron kiertäminen	94
3.	Tilinpäätöksen suunnittelu	99
3.1	Tilinpäätöksen esittämistavat	99
3.1.1	Määräajat	99
3.1.2	Poikkeaminen määräajoista	102
3.1.3	Kieli ja valuutta	102
3.1.4	Ulkopuolisen näkökulma arviointikriteerinä	103
3.1.5	Tilinpäätöstietojen esittämipaikan sitovuus	104
3.1.6	Edellisen tilikauden virheiden korjaaminen	104
3.1.7	Taseen esittäminen	105
3.1.8	Tuloslaskelman esittäminen	112
3.2	Konsernitase ja -tuloslaskelma	120
3.2.1	Konsernitase	120
3.2.2	Konsernituloslaskelma	123
3.2.3	Liitetietojen esittäminen	126
3.2.4	Toimintakertomuksen esittäminen	129
3.3	Tuloslaskelma- ja tasekaavojen muuttaminen	131
3.3.1	Kaavojen lyhentäminen	131
3.3.2	Asunto-osakeyhtiö- ja kiinteistöyhtiökaava	132
3.3.3	Yksityiskohtaisempi esittäminen	133
3.3.4	Kaavojen nimikkeiden ja numeroinnin muuttaminen	133
3.4	Julkistamisen vaihtoehdot	133
3.4.1	Lakisääteinen julkistaminen	133
3.4.2	Vapaaehtoinen julkistaminen	134
3.4.3	Vuosikertomus	135
4.	Verotuksen suunnittelu	137
4.1	Eri veromuodot	137
4.2	Tuloverotuksen toimittaminen	139

4.3 Verosuunnittelun tasot	140
4.3.1 Strateginen verosuunnittelu	141
4.3.2 Taktinen verosuunnittelu	141
4.3.3 Operatiivinen verosuunnittelu	142
4.3.4 Verovarmuuden lisääminen	143
4.4 Yritysmuodot	143
4.4.1 Yrittäjävähennys	145
4.4.2 Yksityisliike	145
4.4.3 Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö	152
4.4.4 Osakeyhtiö	159
4.5 Osinkoverotus	165
4.5.1 Osinkoverojärjestelmä	165
4.5.2 Osingon jakajan verotus	165
4.5.3 Osingonsaajan verotus	165
4.5.4 Työperäinen osinko	169
4.5.5 Suosiva osingonjako	171
4.5.6 Osingonjako	172
4.6 Peitelty osingonjako	174
4.6.1 Peitellyn osingonjaon muodot	179
4.6.2 Peitellyn osingon veroseuraamukset osingonjakajalle	179
4.6.3 Peitellyn osingon veroseuraamukset saajalleen	180
4.6.4 Henkilöyhtiön saama peitelty osinko	181
4.6.5 Tulkintalinja	181
4.7 Osakaslaina	181
4.7.1 Lähipiiri, lainat ja vakuudet lähipiirille	181
4.7.2 Vastuu lähipiirilainasta	183
4.7.3 Yksityisotot henkilöyhtiössä	185
4.7.4 Osakaslaina verotuksessa	185
4.7.5 Osakaslainat ja veronkierto	187
4.7.6 Osakaslaina kirjanpidossa	188
4.7.7 Liitetietoinformaatio	189
4.8 Tilinpäätös- ja verosuunnittelu ympäristö	190
4.8.1 Tilinpäätössäännösten direktiivisidonnaisuus sekä IFRS	190
4.8.2 Verolainsäädännön epävakaisuus	191
4.8.3 Verotuksen muutospaineita	191

5. Kirjanpidon ja verotuksen yhteensovittaminen	193
5.1 Tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen yleisperiaatteet	193
5.1.1 Olennaisuus	194
5.2 Yleiset tilinpäätösperiaatteet ja verotus	199
5.2.1 Jatkuvuus	199
5.2.2 Menettelytapojen jatkuvuus	203
5.2.3 Sisältöpainotteisuus	206
5.2.4 Varovaisuus	212
5.2.5 Tasejatkuvuus	214
5.2.6 Suoriteperusteisuus	214
5.2.7 Erillisarvostus	216
5.3 Arvostus- ja jaksotusratkaisut	218
5.3.1 Pysyvien vastaavien hankintameno	218
5.3.2 Pysyvien vastaavien arvonalentuminen	224
5.3.3 Arvonkorotus	227
5.3.4 Yhteisöjen omistamien käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot ja -tappiot	230
5.3.5 Osakkeiden luovutusvoitot ja -tappiot henkilöverotuksessa	235
5.3.6 Pysyvien vastaavien hyödykkeiden hankintameno jaksottaminen	237
5.3.7 Rahoitusleasing	244
5.3.8 Sijoituskiinteistöt	245
5.3.9 Aineettomien hyödykkeiden jaksottaminen	247
5.3.10 Vaihto-omaisuuden hankintameno	256
5.3.11 Osatulouttaminen	266
5.3.12 Saamisten arvostaminen ja jaksottaminen	267
5.3.13 Rahoitusomaisuusarvopapereiden arvostaminen ja jaksottaminen	271
5.3.14 Rahoitusvälineiden arvostaminen	272
5.3.15 Velkojen arvostaminen ja jaksottaminen	273
5.3.16 Ulkomaanrahan määräisten erien arvostaminen ja jaksottaminen	274
5.3.17 Vastaiset menot ja menetykset	277
5.3.18 Verojen esittäminen ja jaksottaminen tilinpäätöksessä	279
5.3.19 Tilinpäätössiirrot	283
5.4 Laskentayksikkö	293
5.4.1 Tilinpäätössiirrot konsernitilinpäätöksissä	295
5.4.2 Aiheuttamisperiaatteen soveltaminen konsernissa	295

6. Tavoitetulos ja kuluvarasto	299
6.1 Mistä tavoitetulos syntyy?	299
6.2 Varojen jakaminen osakkeenomistajille	300
6.2.1 Osinko	302
6.2.2 Omien osakkeiden hankkiminen ja lunastaminen	304
6.2.3 Pääomalaina	309
6.2.4 Pääoma-asema	313
6.2.5 Yrityskuva	316
6.3 Kuluvarasto	319
6.3.1 Kuluvaraston käsite	319
6.3.2 Kuluvaraston systematiikka	323
6.3.3 Kuluvaraston yksityiskohtia	327
6.3.4 Kuluvaraston käyttöjärjestys	349
6.4 Veronalaiset ja verovapaat tulot	356
6.4.1 Veronalaiset erät, jotka eivät ole kirjanpidon tuotoissa	356
6.4.2 Verovapaat erät, jotka ovat kirjanpidon tuotoissa	357
6.5 Vähennyskelpoiset ja vähennyskelvottomat menot	357
6.5.1 Vähennyskelvottomat erät, jotka ovat kirjanpidon kuluissa	358
6.5.2 Vähennyskelpoiset erät, jotka eivät ole kirjanpidon kuluissa	359
6.6 Konserniavustus	359
6.6.1 Konserniavustus yhtiöoikeudellisesti	360
6.6.2 Konserniavustuksen edellytykset	360
6.6.3 Konserniavustuksen suorittaminen	361
6.6.4 Vähennyskelpoisuus ja veronalaisuus eivät sidoksissa toisiinsa	363
6.6.5 Liiketoiminnan harjoittaminen	363
6.6.6 Samatilikautisuus	364
6.6.7 Kotimaisuusedellytys	365
6.6.8 Konserniavustuksella ei verotustappiota	366
6.7 Luovutusvoitot ja -tappiot	367
6.7.1 Luovutusvoitot ja -tappiot kirjanpidossa	367
6.7.2 Luovutusvoitot ja -tappiot verotuksessa	368
6.7.3 Osuuskunta – osuuden muunto osakkeeseen	371
6.7.4 Hankintameno-olettama	371
6.7.5 Sijoitusten verosuunnittelun lähtökohtia	372

6.8	Tulontasaus	372
6.8.1	Tulontasauksen edellytykset	372
6.8.2	Tulontasauksen kohteena olevat ansiotulot	373
6.8.3	Tulontasauksen tekniikka	373
6.9	Tappiontasaus	374
6.9.1	Tappioon liittyvä verohyöty tuloslaskelmassa	374
6.9.2	Carry back ja carry over	375
6.9.3	Mistä tuloista tappion saa vähentää?	375
6.9.4	Vahvistetun tappion vähennysoikeuden menettäminen	375
6.9.5	Tappiontasausaika	378
6.9.6	Kuluvaraston varmistaminen	379
7.	Oma ja vieras pääoma, rahan kustannus	380
7.1	Verojen vaikutus rahan kustannukseen	380
7.2	Oma pääoma	382
7.2.1	Osakeyhtiö	383
7.2.2	Henkilöyhtiö	392
7.2.3	Yksityisliike	396
7.2.4	Yritysmuodon muutos	398
7.3	Vieras pääoma	402
7.3.1	Vieraan pääoman sisältö	402
7.3.2	Koron vähennyskelpoisuus	406
7.3.3	Korkojen vähennysoikeuden rajoittaminen	410
7.3.4	Tilinpäätöstilanteen vaikutus	414
7.4	Tulorahoitus	417
7.5	Kassanhallinta	421
7.6	Suunnittelujänteet	426
7.6.1	Veroluotto	426
7.6.2	Pitkäjänteinen suunnittelu	426
7.7	Verojen vaikutus investoinnin tuottovaatimukseen	427
7.7.1	Verokustannuksen kohdistaminen investointiin	429
7.8	Investoinnin minimituottovaatimus	431
7.8.1	Investoinnin rahoitusrakenne	431
7.8.2	Verojen kytkeminen tarkasteluun	434
7.8.3	Verottajan kuluosuuden tarkastelu	436
7.8.4	Verokerroin, verolisän kerroin	437

7.8.5	Arvoltaan säilyvä investointi	438
7.8.6	Liikepääoma, vähennyskelpottomat menot	438
7.8.7	Vieras pääoma	439
8.	Yritysrakenteen suunnittelu	441
8.1	Yritysryhmät ja konserni	441
8.1.1	Useana yrityksenä toimimisen perusteita	441
8.1.2	Useana yrityksenä toimimisen ongelmia	443
8.1.3	Yritysjärjestelyt ja jatkuvuuden periaate	444
8.2	Sulautuminen	445
8.2.1	Tytäryhtiösulautuminen kirjanpidossa	446
8.2.2	Tavallinen sulautuminen	447
8.2.3	Yhdistelmä eli pooling-menetelmän käyttäminen	449
8.2.4	Kombinaatiofuusio kirjanpidossa	449
8.2.5	Sulautuminen liitetiedoissa ja toimintakertomuksessa	449
8.2.6	Sulautumisen liiketaloudellisia perusteita	450
8.2.7	Tappion vähentäminen	451
8.2.8	Verosääntely	451
8.2.9	Jatkuvuusperiaate verotuksessa	454
8.3	Jakautuminen	455
8.3.1	Jakautuminen tilinpäätöksessä	456
8.3.2	Osittaisjakautuminen	457
8.3.3	Jakautumisen liiketaloudellisia perusteita	459
8.3.4	Osakeyhtiölain ja elinkeinoverolain eroja	460
8.3.5	Tappioiden kohdentaminen	461
8.3.6	Jakautuminen liitetiedoissa ja toimintakertomuksessa	461
8.4	Liiketoimintasiirto	461
8.4.1	Siirrettävän liiketoiminnan arvostaminen	462
8.4.2	Liiketoimintasiirto kirjanpidossa	462
8.4.3	Liiketoimintasiirto verotuksessa	463
8.5	Osakevaihto	468
8.6	Purkaminen	472
8.7	Yrityksen saneeraaminen	474
8.7.1	Velan anteeksisaajan verotus, arvoton velka	475
8.7.2	Vähennyskelpoisuus	477
8.7.3	Saneeraus ja laskentakohde	478
8.7.4	Tilinpäätös- ja toimintakertomusinformaatio	478

8.7.5	Sidottua omaa pääomaa koskevat toimenpiteet	478
8.7.6	Pääomalaina	479
8.8	Sukupolvenvaihdokset, verosuunnittelu ja veronhuojennus	479
8.8.1	Veronhuojennus	480
8.8.2	Omien osakkeiden hankkiminen	482
	Korkotaulut	488
	Kirjallisuutta	493
	Hakemisto	497

1. Johdanto

Tämä teos käsittelee tilinpäätös- ja verosuunnittelua yrityssuunnittelun osana. Teoksessa osoitetaan kirjanpidon, verotuksen ja yhteisöoikeuden periaatteelliset ja käytännölliset liittymäkohdat. Tavoitteena on löytää oikeat, tehokkaat ja edulliset toimintavaihtoehdot. Verosuunnittelua tarkastellaan kaikilla yrityssuunnittelun tasoilla: operatiivisena, taktisena ja strategisena suunnitteluna.

Tilinpäätös- ja verosuunnittelulle on pitkään ollut ominaista jatkuvasti muuttuva suunnittelu ympäristö. Suunnittelun mahdollistavat ja sitä rajoittavat pelisäännöt ovat muuttuneet jopa vuosittain, eikä eri lainsäädäntöalojen muutoksia välttämättä lainkaan harmonisoitu keskenään. Tällaiselta kehitys näyttää jatkossakin. Suuri verouudistus on tapana tehdä kerran kymmenessä vuodessa, pieniä vuosittain. Suomen verojärjestelmän kansainvälistä kilpailukykyä tulisi parantaa ja samalla kuitenkin kerätä veronsaajille riittävästi varoja. Näiden ristikkäisten paineiden lopputuloksena syntyivät esimerkiksi vuonna 2004 toteutetut syvälle käyvät verolainsäädännön muutokset ja niiden jatkojalostaminen vuosina 2012 ja 2014. Yritysverotuksen kehittämistä jatkossa antoi erityinen työryhmä mietintönä tammikuussa 2017. Niin ikään osakeyhtiölain nykyaikaistaminen toteutettiin vuonna 2006. Kirjanpitolaki on vastaavasti uudistettu EU-direktiivien pakottamana; uudistukset tulivat voimaan vuoden 2016 alusta. Tilinpäätöstä koskevien säännösten tausta on EU-lainsäädännössä hyvin yksiselitteistä, kansallinen liikkumavara on vähäinen.

Käsillä oleva teos ei ole tempputuettelo vero-ongelmien ratkaisemiseksi. Muuttuvan lainsäädännön olosuhteissa tällainen lähestymistapa ei olisi edes mahdollinen. Teoksessa esitellään veroekonominen ajattelutapa, jota seuraten yrityksen vero-ongelmat on mahdollista ottaa analyttisen pohdinnan ja suunnittelun kohteiksi silloinkin, kun yksittäisiin säännöksiin tiedetään kohdistuvan muutospaineita. Lähestymistapaa havainnollistetaan ottamalla esimerkkejä voimassa olevista verosäännöksistä sekä oikeustapauksista. Näin teoksessa esitetään katsaus suunnittelun tämänhetkisiin puitteisiin ja pelisääntöihin. Verosääntelyn vaikutuksia kartoitetaan yhdistettynä kirjanpitoa ja yhteisöjä koskeviin säännöksiin.

Entinen kirjanpitolaki ja -asetus tulivat voimaan vuoden 1997 lopussa ja kirjanpitosäännökset on päivitetty joulukuussa 2015. Säännösten tausta on kansainvälinen: ne pohjautuvat Euroopan yhteisöjen yhtiöoikeudelliseen direktiiviin. Osakeyhtiölaki oli muutettu jo 1.9.1997 direktiivien mukaiseksi, minkä jälkeen on toteutettu vielä osakeyhtiölain kokonaisuudistus 1.9.2006.

30.12.2004 uudistettiin kirjanpitolainsäädäntöä siten, että sallittiin IAS/IFRS-standardeihin sisältyvien menettelytapojen soveltaminen virallisessa tilinpäätöksessä tai alettiin vaatia sitä. Koko lakia on kehitetty näiden standardien suuntaisesti. Pyrkimyksenä on tilinpäätösten yhä laajempi kansainvälinen samankaltaisuus ja vertailukelpoisuus. Kansainvälisten tilinpäätösstandardien harmonisointia suhteessa elinkeinoverolakiin kehitettiin merkittävästi 1.1.2009 lukien.

Aikaisemmin tilinpäätöksen ja verotuksen näkökulmat olivat lähellä toisiaan. Tuolloin tilinpäätöksen ensisijaisena tavoitteena oli jakokelpoisen voiton laskeminen. Nyt tilinpäätöksen päätavoite ja samalla laatimisenäkökulma liittyy informaation antamiseen, ei niinkään tiettyjä tarkoituksia palvelevien valmiiden laskelmien esittämiseen. Informaatiota tulee antaa erityisesti kirjanpitovelvollisen tuloksen muodostumisesta ja tilinpäätöspäivän taloudellisesta asemasta.

Tilinpäätöstä koskevien säännösten avulla taataan yrityksen taloutta koskeva vähimmäisinformaatio ulkopuolisten sidosryhmien käyttöön mitä hyvänsä tarkoitusta varten; yksittäisiin hyödyntämistehtäviin ei kirjanpito-laissa oteta kantaa. Verolainsäädännön tavoitteet eivät ole muuttuneet tilinpäätöstä koskevan kehityksen tavoin. Yrityksille verolainsäädännössä asetetut laskenta- ja informointivelvoitteet liittyvät veronalaisen voiton ja nettovarallisuuden selvittämiseen. Tilinpäätökselle ominainen laaja informaationäkökulma ei ole verotuksessa keskeinen – luotettava kirjanpito ja sille rakentuva ilmoittamisvelvollisuuden täyttäminen kylläkin.

Euroopan unionissa on edetty hitaasti tuloverotuksen yhdentämisessä, pääasiassa yritysjärjestelyjen verosääntelyyn keskittyen. Elinkeinovalain perustana on yhä kotimainen tuloksenlaskentateoria, meno–tulo-teoria. Kirjanpitolain pohjana ei ole mitään yksittäistä teoriaa; punaisena lankana on oikean ja riittävän kuvan antaminen kirjanpitovelvollisen tuloksen muodostumisesta ja taloudellisesta asemasta.

Kun verotus sekä yhtiöoikeudelliset ratkaisut monilta osin perustuvat kirjanpitoon, tilinpäätäjän tehtäväksi jää sulattaa yhteen toisaalta kirjanpito- ja informaationsäännökset sekä toisaalta tilinpäätösidonnainen verotettavan voiton ja nettovarallisuuden laskenta sekä niin ikään tilinpäätösidonnainen varojenjaon ja vakavaraisuuden yhtiöoikeudellinen näkökulma. Tilinpäätäjän on ratkaistava monia tulkintaongelmia ja tehtävä monia valintoja sekä oikeiden menettelytapojen että edullisten ratkaisuvaihtoehtojen löytämiseksi.

Tilinpäätös- ja verosuunnittelussa esiin tulevia vaihtoehtoja tarkastellaan tässä teoksessa sekä verotuksen, kirjanpidon että yhtiöoikeuden näkökulmista. Keskeinen osuus on veroekonomisella lähestymistavalla ja veroekonomisilla laskelmilla. Kansainvälisen verotuksen problematiikkaa ei erikseen tarkastella. Kansainvälistymiseen liittyvien vero-ongelmien ratkaisuisissa on keskeinen merkitys Suomen eri maiden kanssa tekemillä verosopimuksilla. Teoksessa pääpaino on suunnittelunäkökulmassa; lukijan oletetaan tunnevan kirjanpidon, tilinpäätöksen ja yhtiöoikeuden säännökset ja perusteet pääpiirteittäin. Tärkeä tulkintojen lähde on viranomaiskäytäntö, lähinnä korkeimman hallinto-oikeuden, keskusverolautakunnan ja kirjanpitolautakunnan ratkaisut. Kun selostetaan markka-ajan ratkaisuja, niissä olevat markkamäärät on muutettu euroiksi.

Tämä teos on syntynyt Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulussa sekä muualla pitämiemme luentojen ja alustusten sekä yrityskontakteissa ja konsultoinnissa saamiemme tietojen ja kokemusten pohjalta. Apuna olemme käyttäneet kaikkea alalta keräämäämme aineistoa, joten kiitokset avusta kuuluvat kaikille tässä erikseen mainitsematta jääville henkilöille, joiden kirjoituksiin, esitelmiin ja mielipiteisiin olemme saaneet tutustua. Veroeconomisen ajattelutavan kehittyminen maassamme on saanut oman sävynsä elinkeinoverolakimme ja aikaisemman kirjanpitolainsäädäntömme erityispiirteistä. Suomalaisen veroekonomisen ajattelutavan merkittävinä kehittäjinä on mainittava professori Martti Saario ja KTL Risto Järvinen. Verosuunnittelun juridiikan ja rajojen tutkijana on mainittava erityisesti professori Kari S. Tikka.

Käsillä oleva Tilinpäätös- ja verosuunnittelu -teos on päivitetty vuoden 2014 painoksesta kirjanpito-, yhteisö- ja verolainsäädännössä sekä oikeuskäytännössä tapahtuneiden muutosten seurauksena. Tässä teoksessa on huomioitu kesäkuuhun 2019 mennessä toteutetut säädösmuutokset sekä oikeuskäytäntö, syvennetty ajankohtaiseksi katsottujen verosuunnittelutilanteiden sisältöä sekä huomioitu tulolähdejakoja koskevat muutokset, jotka tulevat voimaan vuoden 2020 alussa. Teosta on kehitelty myös saadun palautteen perusteella: näistä parhaat kiitokset palautteen antajille. Erityiskiitokset kuuluvat KTM Jouko Karttuselle ja ekonomi Kaarle Waldenille, jotka ovat antaneet useita vihjeitä sellaisista ongelmista, joita tulisi käsitellä ja joita käytännön tilinpäätös- ja verosuunnittelija joutuu ratkomaan. Sisälön jalostamiseen suuren panoksen on antanut KLT Raili Leppiniemi.

Parhaat kiitokset Sinulle, joka luet teosta: ilman kerätyn tiedon hyödyntäjää koko projekti olisi turha ja arvoton.

Helsingissä 31.7.2019

Risto Walden Jarmo Leppiniemi